

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

НЕДЈЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 7.

НА ЦЕТИЊУ, У ПОНЕЂЕЉНИК 17. ФЕБРУАРА (1. ОЖУЈКА) 1875.

ГОДИНА III. (V.)

„ГЛАС ЦРНОГОРЦА“ излази један пут недељом. Старије за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. 6; по год. 3; четврт год. 1. 50. к. За СРБИЈУ год. 7; по г. 3. 50.; четврт 1. 75. к. За све друге земље год. 8. по год. 4.; четврт год. 2. За остале плаћа се за ред 5 новчана. Предлата и све наруџбе шилу се администрацији, а дописе уредништву на Цетиње.

ЦЕТИЊЕ, 17. Фебруара.

Једно бечке новине (од најважнијих) нашле су се побуђене, да омет, у уводном чланку, проговоре о стању наше размирице с Турском. Врло је интересантан садржај тога чланка. Када је, вели тај писач, услед подгоричког покоља, настао међу Турском и Црном Гором онај запетни одношај, који је изгрозно општин пожаром на бљаканског полуострву, полетели су дипломати трију велесила као ватрогасци. На Турску изаше силне гроњје, а с Црном Гором поступаху благо, заборављајући да је Црна Гора била узди онај политички вулкан, који је нарушавао мир јевропске Турске. Помислите велесиле дао су на лијепа начин турској влади познати, да су прошла она времена, кад се држало, бор у Бечу, да је одржање Турске у Јевропи нужни ступ општег политичког систему, с друге стране радиле су да зарод заједничког интереса спријече рат међу Црном Гором и Турском. Због тога посредоваху и у Паризу и у Цетињу. Имали су дости муке, док су склонили Турску, на повустљивост, с којом су испали Црну Гору задовољити, на пуни радости, одмах су то и на Цетиње, кнезу Николи, јавили. Али где чуда изведе! Црногорске мудрице **ни** да је то напустило, што им се изишло згодни прилика да рат, те кнез личноство највише заступничкима трију велесила, да им захвалује на добријем услугама, али међутим молних, да се више не труде. Он ће своје поданике узнати, јер то закон хоће, а турска влада нека чини што хоће. Овакав одговор морао је заступничке сила и изненадити и наједити. То је са свијем природно, кад се мјесто захвалности добива охолко увјеравање, да он њихову помоћ није требало и да је одбија у будуће. Кнез отпушта силе, на које се толико неједна подупирао, са узвишенијем ријечима: „Сад можете дна“! Но и право је: што је шлео дипломацији, да се с толиком нежњом заузима за тај „интереситни народ нососјечаца“?

ПОДЛИСТАК.

НИСМА ИЗ ЊЕМАЧКЕ.

Хомбург — 1870.

1.

Давас је четврти дан како ме боли десна нога у чланку. Тако ме боли да не могу да ходим. С тога морам неспрестано у соби сједети, а то није лако ствар за онага који се одвикује у соби сједити. Дуго ми је вријеме. Неснијем да читам због очвију; неснијем да говорим због прсију; неснијем да ћутим због хипокондрије; сад не могу да ходим због ноге; а ходиње и путовање, то је била једна лекарија која ми је добро чинила, то је било још једино које задовољство и једини мој посао. Питао сам лани доктора Опеншера у Бечу, свијет ли што писати? — „Можете — вели — али само о лаким стварима“. Он је ваљда знао да ја обично пишем о ценима и о воденичком вазењу. То су тешке ствари. Нико не може рећи да нијесу.

Лакостварности о лаким стварима, треба човјек да је законислен; а ја сам тешкожислен. Но кажите ми једну једну ствар на овом свијету

За тијем доказује тај лист. — „Н. с. Пр.“ — да је то омет мисло Русије, која изиграва Аустрију и Њемачку и које је политика на истоку ваља револуционарна. Берлински договор од г. 1872 Русија само привидно одржава. Нај-послије закључује с овим: Подгоричко питање, пошто су три силе тако вјештачки посредовале, стоји сретно на истоку мјесту. Оно није жртво, него живи снажно и весело, и слободни смо пријетити, да би вожда боље било, да се дипломатија у Пери мање о томе бринула. Буря, о којој се мислило, да је живула, појавиће се у другом, погоршином издању.

Ето то је садржај тога, без сваке сумње значајног чланка „Пресина“, који је заслужно, да га споминемо и нашем свијету. Ваља нам још само пријетити, да је написан неуљуднијем тоном, који неспрлички самој важности истога листа. Што се нас тиче, ми смо тај писачко и једко написани чланак са задовољством читали, јер се баш тијем важношћу Црној Гори, мјесто да се умали, два пута већа указује. А најпослије ми се излизало у осјећању, које Шулцелова „Реформа“ овим ријечима откривала: „У тријумфу, који су сад задобили, могу довести Црногорци с поносом и презирањем гледати ону бурју, коју на њих несаклачки и мџарски журвали бацају“!

Прелазећи тако несладне изразе „Пресине“, признајемо ипаче озбиљно важност чланку, који се показује у његовом смислу. Ми смо и сами казали, да размирица нама с Турском није ријешена и „Н. с. Преса“ доиста се некара у мишљењу, да ће се ова стивана буря још спалије појавити, ако Турска не сиђе на пут закона, који јој је Црна Гора показало, и ако се по томе не похита са уређењем одношаја међу Црном Гором и Турском. На и с тијем само би се за вријеме подржавало садње стање; за дуже није могућно због природне тежње Црне Горе и због неспрородног става хришћанскога, Црној Гори

о којој није тешко писати? Мала трупка коју сваки вјетрић покреће дражи мисли: то је један дијелић овога свијета. Из таквих дијелића састављена је цјелина земља и све што на њој постоји. Без таквих атома сунце би се угасило. Свака та трупка има дугачку своју историју. Њене догађаје и промјене нико не може знати, њени су путеви безкрајни. Свака капља воде износи чудеса пред очи, које се у њу загледају; она је пространа обитељ безбројних животиња, које се неспрестано рођују и умрују; она имају своје вихјере и опредјелена; прождиру једна другу, трче, играју се, болују, боре се, и то све у једној капљи воде. Њихов род много је од веће важности за овај свијет, од рода људског. Да њих нестане у води биће и све што је живо болело би, добило би посље неког времена другачији облик; да човјек са ове земље изишче не би се ни на чему позвало. Капља воде, то је њихов свијет, као што је нама она изнапавица на којој живимо. Шта је изван те капље воде, оне нинта незнају, као што ми нинта незнамо шта је око оних звијезда, поред којих ми наш поглед ни наша мисао не може да продре. Тако су друга сунца, друге земље, други свијетови. Наша земља, сунце и све његове планете то су зрна пјеска одкривљена од другог непознатог свијета, то су сиротице те удаљене огњевите

бртскога, народа у Турској. То је прије неколико неједна и уста „Преса“ исповједала.

Што се тиче сумњачева на Русију, да је неискрена према својим пријатељима Аустрији и Њемачкој, нама потреба није то одбијати, а тако исто нијесмо позвани да бранимо дипломатију од преснијих нападаја, која можда ту једну сврху имају, да је драже против Црне Горе. Али што морамо изрећи, потврдити и одржати, то је: **умјестност и самосталност** поступања владе кнеза Николе, поступка, који је дипломатију по свој прилици **пријатно**, али Турску и њезине пријатеље **доиста врло непријатно** — **изненадио!**

АУСТРИЈА И ПРУСИЈА.

Брошира надвојводе аустријског Јована Салватора излизала је одиста велику узбуђеност, која се нарочито на пруској страни показује и то колико свијем предметом, о којем се говори, толико и због те околности, што је писач члани аустријске царске куће. Ми смо у прошлом листу споминили најважније мјесто из те књиге, гдје говори о политичкој ситуацији Аустрије и гдје се опором излажује против Пруске, а врло пријатно о Русији: Пруску означаје пријатно **Јован** као најопаснијег непријатеља Аустрије, и највише препоручује најтврђи савез са Русијом.

Ушледа тога подигли су се пруски листови, да побрну то мишљење и да увјере Аустрију, да пруска народна политика њој не грози освојење. Тако „Келн. Нов.“ пишу: „Гдје је у цијелој Њемачкој та страна, која би пружила грађалну руку за хабебуршким башином. Напротив, ми смо у теорији познати, а и дјелом г. 1866 увјерили се, да су Њемачка и Аустрија врло рђави укућани, али добри сусједи и пријатељи. Они о свим милијона Њемача у Аустрији тако су поштовани и срасли са осталим народима, са Савенима и Миларима, да се не могу од њих раздвојити. Аустрија је потребна за мир јевропски и нарочито потребна је за Њемачку“.

С овом потољом фразом свијет је већ ил чисто, а што се тиче навода, да су аустријски

магле. — Вјерује то ваку учени људи, а све што су они до сада казали, посље неколико столећа оборено је.

Но ја сам добро разумио љскара. Он ни дозвољава о сваком писати, али ни о чим неписати. Мудровање и размислање школе човјеку: „Јер гдје је много мудрости, много је брига, и ко умножава знање умножава бригу“; вели Солонин. Сви народи који су за нега чули, зову га преудраћ. Те ријечи јасно свједоче његову старинску мудрост.

Дуго ми је вријеме и то у Хомбургу, у оном лијепо мјесту, које је од свих забавно створено. То је најчешће рајско купатило у коме се скупају гости са свију страна свијета. Оно је истина три пута ближе ријечи Мајни него Рајни, али ипак то нинта не свега странцима да га рајским купатилом изову. Рајна има љешну воду, љешне обале и љешне вино. Вода јој је плава, обале зелене а вино црвено. То је дуга спуштена на земљу, која скончава боденско језеро и сјеверно море.

Купатило Хомбург управо није купатило; његових пет минералних извора само су за пиће; рједко се ко купа. То су све јаке киселе воде. Пријатне за пиће; и ја их пијем од неколико неједна. Оне су врло лековите. И прошле и ове године много су дјествовале из ноје здравље:

Немци тако појешав са Славенима, да се не могу одвојити, то ће тежије бити светла ослобођења Прусији, као што ни Фридриху великом није сметало, да узме Шлеску, ће су такође Немци са Славенима измешани и српски. Дође ли до тога узме она и те Славене и поступаће с њима, као што поступа с опшјена, те су данас под јок. А најпослије треба још и то знати, да су „Кели Нов.“ најтежије пруске војине, које би хтјеле све под пруску каплицу ставити, на онда она упујеравана немачу баш никакви вредности.

Важно је, што једне друге немачке новине говоре, у толико више, што су искрени. „Дрезднер Нахр.“ исповједају, да је ова књига аустријскога надвојводе веома неугодно дјествовала у Прусији и тај лист говори, да у Прусији сада нико не мисли на то, да се поштину Аустрије настави дјело, започето г. 1866. Немачка има доста посла унутра, и Аустрија не треба да се боји Пруско-Немачке. Али одмах за тим додаје: Друго је дакако питање, да ли ће моћи Немачка дужи времена подносити, да се од ње радилава осам милиона Немца, с којима би онда расподавала Славени. Аустријски Немци спадоју к Немачкој, која не може без њих бити. Трет мора бити немачки приморски град. А када ће доћи вријеме, да се четрдесет милиона Немца своја с осам милиона аустријских Немца у један братински народ, о томе, вели, не треба сада разбијати главу.

Ову извјестност сигурно је знао пред очима надвојвода Јован, кад је казао, да је Прусија најтежији непријатељ Аустрија, и да ову спасава савез с Русијом.

Француско повннарство прихватило је врло повољно ову политичку исповјед аустријскога царског принца и то из врло пољубљивих разлога: Француска жели савез с Русијом, па жели вишећи и Аустрију у томе савезу, јер би онда то значило, да Прусија остане усамљена. Ево шта „Патрија“ говори о поменутој брошури: „У дјелу се одјења озбиљност, душевна дозријелост и интелгенција, које надакле надкрављују обичну мјеру. Што се нас тиче, ми се радујемо, што се налази таквих иззора међу члановима царске куће; то доказује, да још нијесу никаква земљашта задобале у дворским круговима сметке г. Бизмарка, да потраже царског славољубље и да предобоје аустријску централништину страну. Добар је то знак за будућност. Подпуковник надвода Јован има право. Аустрија не треба још да очајва. Она још није мртва. Она има довољно снаге, да развије основу својета сусједи, који тежи за ослобођењем и да преиријечи остварење програма Фридриха II, по којем се, како је Бизмарк изјавио, тежиште хабсбуршке монархије има пребјестати у Будим.

Аустријско повннарство, осим опшјих исповја, који нагну Прусији, подпуто се слаже с мислима надвојводе Јована. Па и подуваначни листови, охрабрени тијем, што се сам један члан царске куће изјавио против прусојанства, устају сила против истога. Тако се сада на пр. „Н. Фр. Бл.“ сада на једном сједа, да се је веома бичко

друштво њака, коме су чланови Аустријанци, ставило за програм: „Тјеласно и политичко наображење својих чланова за службу немачке доковине“, те је изван себе од страха јад том „приправом за издајство доковине“. Сада се националду наша прва ријеч за то, те се ознаучује школама, кака се у аустријским школама земљонис учи помоћу књига, које означају паралелном јужном Немачке Бернер, ретске, крајске и јуаске владе, и у којих се наводе најтежије и најнагелсеније земље наше монархије паралелним издајствима Немачке. Сада истом изјављује глас један војнички лист над тив издајачки дјеловињем, вели: „Свако ће увидити, да такве књиге, ако може бити и службе пруским сархама, шта нијесу нити за таквише школе, јер се у њима садржава потпуно и хотимично искривљене постојећих државних одношја; по што ће се истом на то рећи, кака морамо с великим стидом изјавити, да су те неограниче, које Аустро-Угарске неограничају нити самосталном државном, биле уведене у аустријске школе, али се још увде. Да, те књиге, које нашу државу кождају на три до четири стране, које поклањају Галицију, Лодожерују Руској, Долацију Угарској или Турској, а немачко аустријске покрајине до јужног рта Истрије како немачке земље остављају Аустрији; те су књиге биле код нас удомљене, на аустријски учитељи имаху срчаности, да из њих предавају својим ученицима, и да доду право грађанства срчаности, коју нам је напјејело туђе перо. Сада се истом увија, да су ове књиге кадру угуштити у срцима ученика сваку кацу доволубља, вични, који Ниц и Вебер у својим књигама, које се употребују у Аустрији, уздику до неба Прусију на трошак Аустрије и на трошак истине, која нехотице узбудити у срцу издајца, који не може још вршити критике над историчким искривљенима, тежу, да буде једном грађанском славној пруске узор државе. Онда би се могло само још питати, како су све то могли јерно подносити разни мјестани, котарски и земаљски школски надзорници, и друге власти“?

Ма смо у више прилика казали, да пријатељство међу Русијом, Немачком и Аустријом не може бити искрено и, како данас постоји, да не може дуго трајати. Интерес и тежиње њихове са свим су противне једне другејима. То је очевидно што се тиче Аустрије и Немачке, а не мање и између Немачке и Русије, јер данашње лично пријатељство руског и немачког цара и може само за данас значења и важности имати. Повннски разговори и пресире, које је надвојвода Јован изјавио, можда ће још боље ово посвједочити и разјаснити.

Ц Р Н А Г О Р А.

До спорја је била пажња цијеле Јевропе прикована за Црну Гору. Од кравог догађаја у Подгорици, а нарочито од доба, кад усљед византог изазивајућег држања Турске при вођењој истрази, одпоче дипломатски заплет, у кој

је као што се зна дипломатија цијеле Јевропе учествовала, тако рећи не свуда свијет око с Црне Горе. Свако је знао да је у руци те младе кнежевине не само прва најближа судба истока, него управо судба — јевропског мира. Од ње је зависао хоће ли се тај мир нарушити, и ако нико непредвиђа, да би даљи развој, даље пошљедице таког корака могле тећи и неизодраниљеног рачуна, ми смо свашљеног плана. Но баш због тога, што је у овој ствари баш главно почетак, и што данас нема те силе свијетске, која би нарушеном миру на истоку јевропском, на још полазећи са такве, на којој је Црна Гора, могла одредити правац и обик, као и ограничити експанзивну снагу таког акта, — због тога Јевропа није ни скидала свога ока у ово пошљедица неколико недеља са те кнежевине, јер је схваћала потпуно изванску природу њену, и добро знала, да од њеног расположења и држања зависи све. У једном тренутку Црна Гора је била господар јевропске ситуације; Јевропа је зависила од воље и расположења на Цетинју. Тек кад порта уступиву дипломатској коалицији великих сила, спусти на стагу ретрерде, измишљана, што наравно и државе Црне Горе морамо неколико изјенути, тек онда Јевропа даву дуплом и обрну очн своје и на другу страну Опасност, од које је стрепила, бјеше већ, бар за тај мах прошла, а већ шта ће даље бити — Друго је питање.

Има као Србима, које потикује и притискује свако, ако није може, мора бити вило, да је један дво нашег народа, које историјом својом које положајем својим, у извесни околностима кадар тако заинтересовати свијет; то је свакојак повољан знак, и ако не више, оно бар показује животну снагу и способност за одржање томе племену народном, које се српским назива. Али колико нам жора бити драго, кад видимо да бар респектују један или други дво народа нашег она који цијело Српство мрзе, ипак би већма вољели да не наизаје прилаке, као што је ова последња, где се наше Јевропа боји и у једно дивн такту и држању Црне Горе, али где Црна Гора ипак не црпн из свега тога никакве позитивне користи. Како те лијене среће, да ипак нијесу ни били око на удавцу, на географски важном мјесту, те да Јевропа није нигда имала повода водити рачуна о нашем народу, а и наш народ о кој толико не, колико води; данас би другачије стајали!

Но није нам у овој мах намјера говорити о значају Црне Горе у опште, са погледом на могући утицај њен на стање опште јевропске политичке, а ни о томе, колико је у последње вријеме важна у очима страног свијета и страних дворова. Нашу пажњу привезује за Црну Гору данас више но обично, појна велико народне скуштинне на Цетинју, о којој смо нешто извјештаја донијели у прошлом броју овога листа.

Кнез је сазвао велику народну скуштинну на Цетинје, као што смо видели поводом тога, што се пошљедице подгоричког догађаја бјеху скуштинне у област ратне опасности, те је грово-

љиви сав добио јаке притиске и грозницу, а ове године заболела је нога.

Гостију има врло много. Сваки дан долзе стотинака. Има их из Калифорније и из Тајланда. Они су готово сви здрави, али богати су и безболесни; а безболесност није мада болест, на њу се вистави друга болест, а то је дуго вријеме. По ова су друга лековита и пронају те често оласне болести. Имате ондје театар, лов, ружет за играње на новце; имате свуда паркове, језера, музичку, шеталиште, болове; али за све то треба имати бар двије ноге.

Поодавно говориме ми један пријатељ у Београду: „као ти буде дуго вријеме а ти ниши, пиши на шта!“ — Кома може бити дуго вријеме мислио сам: дети на Рајна, на Алпима, на језерима; а зими у библиотекана, театрима, галеријама. Није ми нигда падло на памет да може једна нога почети болети. Сада се сјећања тога свијета. На први поглед рекао би човек да су то са свим обичне ријечи, које се чују између пријатеља и познаница кад се растављају: но за мене сада ријеч „на шта“ има нешто особито значење. Размишљај: би ли се могло заиста писати на шта. — Зашто не? — Човек који је четрдесет година и даву и ноћу читао на шта, зашто неколико дана или неколико недеља неби могао писати на шта. И тако узмем перо и пи-

шем. Тај посао није ми непознат. У које младо доба писао сам толико да су многи мислили да сам заиста спасатељ; кад кад сам и ја мислио то исто. Наши спасатељи престају писати у оним својим годинама, у којима луди других народа почину писати. Тако сам и ја учинио Престао сам одавно писати. Што сам у рукопису имао пошјепао сам и бачио. Помислао сам: шта бих ја могао само измислити и написати! — Сада, кад лудски род по десет хиљада нових књига сваке године печати. Све што се могло писати написано је, а све што је суђено да се напише, биће за неколико стотина, за неколико хиљада година написана. Данас ако се какви дружина писца изаже на једном језику, они пређе у сво језике и све народе. Не шта се гдје је нева кодичења, она је сула код своје куће; њен је став свака глава, која има још довољно пражинице, да је може у себе пријати и сјестати.

Много има времена тако нијесам ништа писао. Одучише се мисли да иду за пером. Ујерно сам се што Хорације каже: да чин и струне и цуковине добије, кад дуго непловни; нуг зарфа кад дуго носоре, а способност писња ушла се кад се дуго нешине. Но шта ху драго; оградено служи као и ново. Треба пуштати перо нева оде. Врета за врстом долазиће саво.

Писање је као предиво: оно излази из коза као жиди из повреса. Писање је лијепа забавна; оно ће ми растјерати ову сајмоћу; прекратаће ми вријеме, и може бити да је и за ногу лековито. Ко зна гдје природно лекове краје. — Колико су дрвета морали дивљаци обрстити, док су пронашли да је кина лијек од грознице. Много хиљада година по свој прилици требовало је док су до тога искуства дошли. Може бити да су највише вићели од других животиња како грискају те корце (Кена у перуанској језику значи кора). Они су као највећу тајну крили тај лијек од Јевропљана. Само у предјелима јужно Америке налазе се то лековито дрво, но и тамо је врло ријетко, и расте у највишим гудураца и честана; крије се као злато.

Многе лекове пронашла је глаупост лудства, као на пријер овај случај: једном болеснику који није знао шта је то рецент и апотека, напише доктор на једној артији лијек, преда му ту артију и рекне: ово ћеш попити у чаши воде. Кад лекар оде, болесник ту артију на којој је лијек записан, метне у чаши воду, и кад се артија мало размекша он је попије с водом и — савршено оздрави.

Но глаупост не може свагда. Једном болеснику преише доктор неки правак, и каже му да узима од тога прошка свако вече један драм,

ne toga obina htjeo дочекати договорно с народом. С тим је морало још већу вредност прибавити књиз енглнчној снази Црне Горе, што ју је заводио руком опште воље народне. Но и то за овај нах на страну. Што нас највише у овај пар месеца, то је : што је владаци Црне Горе употребно ту прилику, да колико свом народу толико и цијелој Јевропи развије слику унутарњег стања те наше државице, и да нам омогући дубљи поглед у њен унутарњи организам, у њен живот и развнтак.

Црна Гора није у Јевропи, а нарочито у западном дијелу њеном, најбоље акредитована. Пријатељи Турске, а то је доскорашња пентархија јевропски, западне велике силе, нијесу могли бити и пријатељи Црне Горе, која је по природи самог свог положаја, — и да није историје — одређена за непријатеља Турске. На већ и по томе, а и иначе, што је Црна Гора од времена до времена била приморана да пријатељима Турске брза рачуна, она су је у своје глеху вносила пред свијет у што горој свјетлости; и њешто је томе допринио и сваа провинцијска карактера у народу Црне Горе и онама јевропског запада. Једно с другим, гдје је провинцијска Црне Горе помогла за руком утврдити, на закону нарочито, њешто, да та државица спада у подударне земље, и она је под теретом тога погрешног знања дуго имала да трпа, и не једно право морала је са много тежих жртвара да искипи или одбрани, по што би био случај, да јој није био наваљен пред Јевропом одијум — варварства!

Тај одијум данас је зборен са свим у очима оних, који су јевропски у истинитост његову. Црна Гора и ако се животи обављевала својих особина — које не једна Србина, ни други пријатељ њезина не може желити да се истру — потпуно је модерна јевропска, и то чисто демократска и уређена држава. То нам свиједочи једне стране њено држање у односама истовјернег спора њеног са Турцима, с друге пак слика њеног унутарњег стања, коју нис развија и показује народна скупштина и књезев говор у њој. Држање Црне Горе у тој ствари предоставља потпуно државну организацију и дисциплину која отуда резултира. Ту се јасно огледа слика утицаја државног ауторитета на народ, кад овај, у натов традиционалном своје пошвању у сличним случајевима, одступи од своје вавице, дакле своју вољу подвргава вољи државе, која се изјављује својим легитимним путем. То је у пријетни садашњег стања Црне Горе на држање њено у спољним, и то у најкратичнијим спољним одношавима њеним. Дале видимо из бесјед књезеве у скупштини, да Црна Гора већ као држава у међународним одношавима јевропских држава, своје мјесто заузима, и у томе животи учествује. С њоме дакле значајна Јевропа у великој рачуна као с фактором обављеног карактера и деловања.

Из нутра нас видимо бујан развој у државном животу. Од г. 1868 кад је упурио ударен тежељ модерном развоју државном у Црној Гори, својевољном двоном власта између књеза и народа, што је дотле ничесом аутократије било све

усредсређено у руци књезевој, — од то доба па до сад, у кратком времену, од њиха 6 до 7 година, унутарњи државни развнтак Црне Горе коракнуо је горостасним кораком у напријед. Из аутократске, упуно деспотске државе, гдје је владала воља јединог човјека, развила се сво, и ако не по знаменитим теоријским али у суштини и по особинама народног живота, уставна држава, у толико бар, у колико је народу, ако за сад и неписаним законом а оно сво обичајем — што је у Црној Гори једино исто — остављена контрола, и као што видимо из ове скупштине, у животним питањима земље, у ријешању своје судбе одудан глас. Видимо, гдје се подиже просјечном, материјално, гдје се успарује административно и правосудно као и којено стање у земљи, и што је најважније: све то бива у духу народном, по његовим особинама и потребима. Ништа се неупокоје туђега са стране, да се наикажи народу, као што то видимо и у самог потпуног при стварању законика за земљу — и у томе је јемство, да ће се државни организам сачувати од зараза оних болестица, од којих пате друге модерне државе, па и оне владе као што је Србија и Румунија.

Данас је Црна Гора сразвијено узев сила, фактор која много значи, а тај значај надаје јој њезина географска положај само, и њена историја, него већим дијелом стекла га је животом својим у ово последњих 6 до 7 година, нарочито радом око унутарњег свог развнтка.

Коже највећа заслуга иде за тај грдан напредак познато је свакоме; нама пак њеза је допуштено овде дати израз њеној радости, што можемо тај напредак констатовати. Још нех наје слободно изразити жељу, да једном већ престане бити само „тежња“ књеза црногорског, него да већ једном и дијелом поставне „највишења“ књеза међу асоцијативних књезовинама Србијом и Црном Гором.“ („Застава“.)

ДОГАЂАЈИ У СВИЈЕТУ.

Министарска криза у Угарској још траје и неизгледа да ће се лако и брзо свршити. 10. о. м. дошао је сам цар у Пешту да се лично упозна са околним стањем. Једне бечке новине јављају, да криза није још толико сазрела, да би се могло знати, кад ће се мога предузети обрачунавање нове владе. Конференције страначких вођа текле су мирно све до то, што су изабавале ствари, гдје би се морали чланови разамонити. Центанске новине говоре, да извирење странка ни у колико није успјело. Због тога можда ће се највише саставити влада, која ће по томе плати, да састави себи велику странку.

Прије неколико дана предложено је у угарском сабору један посланик, да сабор закључи, да се Кошут позове у отачини, јер је он једини, који је може спасти. Сад је о томе ишла у Пешти и једна брошура од Одешкалџија, као: „Отворено писмо народима краљевине Угарске“. Писац, који већ дуже времена живи у Италији,

позива Мађаре да позову Кошута. Ту се предлаже и адреса, коју би требало управити на Кошута. Писац се нада, да би повратак Кошутот био знатан утицај на предстојеће изборе.

У царевинском вијећу у Бечу поднио је др Монти ову интерпелацију министру финансије:

„Већ је познато да у Далмацији посјед земља јест преко начина раздробљен, да се све то више непрестано дроби, и да се чееше него иже из једне руке у другу премеће. Мора докле да у реченој покрајини буде јачио, држати у чистој и точној очевидности катастално стање земаљскога посједа; али баш ради тога што је тај посјед ошико раздробљен и што се онако често вишења властитост земаљских честца, већа је потреба да се води чист рачун о том раздробљавању и о том вишења.“

Та једино по катасталнијем подацима одираја се и укереује земљарина и земљарински прирез, те није право да ко је тој даћи подударан, плати више него га иже, или да плати за другога, или да буде уз другога у том плаћању земан, кад је већ у истину, законито од истог растављен. Тешко је порезе плаћати, али је још теже, кад се незна како ни зашто, или кад се знаде да за другога напризно плаћаш.

Још има у Далмацији свијесет катасталнијех честца, које су записане на име особе, која је одавна или преминула, или истунила из посједа догичног коваца земље; има их свијесет који су од више година у истину раздијелене, али у катасталнијех листинама, у катасталној књизи, још онако био што су биле; има их мноштво што су сасвијене, ради различичних елементарнијех невоља опустошене, а свијер стоје у катасту као земље најбоље врсте, а на њих као тако одијерен је порез.

Ради тога велики неред бива у катасталној очевидности по Далмацији, а стога нереди страда већи дио дамотинског пуца, који је састављен од тежана посједника, а они ниги ту могу нити знаду сами себи помоћи. С тога нереди догађа се да прости пук често неправедно сумњичи и на поштена пријара; да многи нијесу у стању платити земљарину, јер им се више ниште него би их ишло; да што једни плати пореза за другога, то му је са свијем пропало; да њеко буде порубан ради тога што његов партиган, од којег је ипак у истину одијелен, није свој дио земљарине подвирно — и свијесет сличних нереди, који дају разлога пуку, да се тужи, да недовољан буде и да сиљном робљачином оштећен буде.

Разумије се пак само по себи, да с таквом нереди, не могу ни изборне листине што се састављају приликом политичких избора, нити ону точност, која се хоће да се врши изборно политичко право како пристои.

Истина је да радњом катасталног провишења, што се сад обавља, по гдјекоји узрок нереди што постоји у садашњем катасту биће уклопен, или она радња тако споро иде, да кад к свому крају дође, већ у оним порезијем сфинира с

или толико колико је један дукат тежак. Кад донесу прашак из апотеке, болесник невајући драма, заште од жено дукат да права њему измјери колико ће узети прашка. Жена није имала дукала у злату, него му донесе четријест цванџика говорећи: „четријест цванџика чини један дукат; то је све једино“, метну цванџике на једну страну теразија, а прашак на другу страну. По тој болесник појде тај прашак и — цркне.

Немојте висити да су то приче о словенима. Код Венеца такођер има прекрасне глупости. Вихова је мудрост мудрија, а глупост глупља него код других народа. У стара нехришћанска времена, Египћани су обожавали крокодила, вола и теле; а Венеци у Худиа забаве. — То је било одавно, али лани говорено је у баварској скупштини како баварска свештенства, кад им се плати, истјерују бијес из стоке. У исто врјеме била је парница на суду у Штраубингену, што је један са њиве свога сусједа враћањем премажно свв плод на своју њиву. Суд је узео као у врједу чести, испитивао је свједоке. Тужкоц који је дуго врјеме био општвар, доказавно је да то може бити, а да је о томе и од свога свештенства слушаво. — Говоре да су глупији људи од оних земљана гдје се пиво пије, а оштрији гдје има више вина. Међутим цијела је истина да пиво више развија тјелом; јер од пива деблању

људи, и баварски најори, готово сви изгледају као да под униформом носе мало буре. — Они у старо врјеме у Шварта неби могли живјети. Шпартански закони одређивали су да се шпартанцима кнштинују они који одељају. Професор Шап из Гренисвалда, има једино својој дебелим захвалити што се његово име и данас по Њемачкој спомиње. Он је био врло дебео. Велики Петар кад га види зачуди се и повиче: „Ја би желио виђети колика је славина у овог човјека; распорите га!“ — Професор Шап упалих се од те цареве шапе, и на том мјесту од њеке умре. И сада се он спомиње више због тога случаја него због својих кнштита што је написао. Велики Петар био је велики цар или и велики чудњак. Гледао сам у Зингенбергу, једну разбијену Лутерову чашу. Велики Петар кад је био, показали су му гдје је Лутер сједио и њеке ствари Лутерове. Кад му покажу чашу Лутерову, заште он да му је даду на спомен, да је са собом понесе. Кад му одговоре: да то не могу никаком учинити; онда он потегне те разбије ту чашу у комаде. И сада те комаде показују, у њима путница виде двије знаменитости: прво што је то била чаша Лутерова, а друго што је ту чашу велики Петар разбио.

Сви велики људи оставе много малих прича о себи. Свијет радо о свему оном што се њих

тиче, разбара и даље привоједа. — Која ми год анекдота падне на намаг, ја ћу вам је у овим писмима написати и послати. Нећу о томе водити рачуна јесу ли вам оне познате или нијесу. Оне занимају човјека у свако доба, а нарочито кад га нога боли. Оне забављају и онага што их пише и онага што их чита; а жени је сада врло потребна забавла. Јуче сам питао лекара хоће ли ми за неколико дана проћи нога да могу изазити да ходам. Он се осјени и одговори: „за неколико дана, за неколико недеља, за неколико мјесеци, ништа се не може напријед казати“. — По његовијем ријечима, има ћу довољно врјеме да сједим у соби и да пишем. Ако вам за сад буду досадна ова дугачка писма, а ви их оставите па их читате када вас једна нога заболити, и издјебете онда, да више врједете, него што врједете.

(Наставиће се).

kojih se radna započela, takve će promjene nastati u posjedu i u stavu zemaljskih čestita. da će nered biti onakav, kao što je od prije bio. Taj će pak nered ostanati, sve dokle god ne bude se vlada postarala da bolju i točniju katastralnu očevidnost, kod svih primarnih ureda, prilivnijem načinom postigne i stalno uzdrži.

Рада чега част је дољеподписанијем унштата г. министра финансије :

1. Је ли му познат нered што постоја у Далмацији у катастралној очевидности ? 2. Шта мисли чинити да у томе болн, стални ред постави ?

У прошлом листу споменути смо да је виез Грчак оговорно лорду Дербију у ствари бриселског конгреса, који је био разложно, зашто Инглешка одбијује руски предлог о међународном ратном праву. Грчак побјега ове разлоге, а нарочито се огруђује против тога, да Русаји омијер предлогом иде у прилог великих сила у рату, а ма штету и ослабење мањих држава.

И овет се говори о отступу Бизмарку а у „Кели. Нов.“, које су ваља добро обавештене, важу, да ће Бизмарк због слабости по свој прилици на ње отступити, а већ сада кожда ће му виез Холенлоје бити одређен за помоћника. Но на послје, веде, неће се са свијем поући из политичнога живота, него ће као заступник у госпотној, а есенцијално у посланичкој кући учествовати у јавнијем послоима.

У Француској имале су се врло важне ствари ове недеље ријешити. Осим закона о сенату, о којем је дебата 10. о. м. започета, и закон о уставу имао се по трећи пут читати. У омаве читаву изјавише се по свој прилици у уставу онај чланак, којим се означаје престопица земалска и мјесто скупштине. Десни центри учалише републиканцима ту уступку због тога, што су они помогли му при гласању за закон о сенату. Нарочитим законом одредиле се мјесто скупштине.

ПЕТИЊЕ, 17. Фебруара. — Двојица од омијер Турака, који су због подгоричкога покоља осуђени на смрт, побегли су из скандарске тачнице. Стране новине јављајући о томе, говоре, да их је сака власт пустила. Другије не може ни бити. Може бити, да ћемо други пут коју проговорити о томе, а сада честитамо Јероли ову нову прилику, да још боље упозна моћ закона и дини ред у Турској.

— Силан синијет имао ове године. Не памте овакви ни најстарији људи. Пао је и у најкупчија мјеста, гдје га другијех година и нема. Из Дробљачког округа пашу нам, да је тамо нечувано велики. Из некијех кућа морала је чељад на шљеме изаћи. Једна је кућа под великијер теретом пала и шестеро чељад покловила, од којих је свако једно дјете спасено.

Н О В О С Т И.

СРБИЈА. — Скупштина предложени буџет за ову годину показује вишак од 49,06000 гроша порескијех.

Сједнице скупштине су још једнако врло бурне. Живу дебату изазвало је питање: хоће ли се интерпелације, поднесене Чумићевој влади, подијети опет новој влади. Ријешено је напошљеду да се поднесе. Велику узбуђеност изазвала је и интерпелација: од куда су се неки државни чиновници обогатили ?

УГАРСКА. — На састанку 8. о. м. изјавили су чланови Девкове странке и чланови опозиције, да је фузија могућа. Краљ је, тек је дошао припошљавије чланове истијех странака. Мисли се, а ће се саставити министарство од чланова обију странака.

АУСТРИЈА. — По телеграмима из Беча свршетак парнице против Обенхајму одгођен је на неизвјесно вријеме; јер је предсједник суда, ларон Витман, од силног душевног напрезања јакно оболло. У последној сједници пао је освештенићен погље дужета говора.

ИТАЛИЈА. — Министар спољнијех послова

изјавио је у скупштини, кад се је расправљало о Бизмарковој ноти у погледу конклава, да се је Италија са пријатељским силама о ствари договорила, али пошто је ствар тугаљива, не може о кој ништа приопћити.

Престолонаследник Хујберг посетио је Гарибалда 11. о. м. и пробано код њега скоро цијелу уру. — Радничко друштво у Риму приредило је у част Гарибалду банкет.

ФРАНЦУСКА. — По најновијим телеграмима из Париза држи се, да је република у Француској осигурана, јер већ 7. о. м. имао је закон о сенату 14 гласова већине. Посланица, који раде о помирењу и на томе, да створе републиканску већину ништу не само пристајање на ријеч него и потпис свијех новијех присталица. Међу потписанима су 31 члана деснога центрама и цијела левица заједно с радикалима и с Гамбетом на челу.

ШПАНИЈА. — Из Париза телеграфису, да је из младога шпанског краља Алфонса покушан атентат и због тога су шпанолски папери јакно пали.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Убиство једног уредника.) Велику сензацију учинило је прошлних дана у Риму убиство Раџина Сонсеа, уредника радикалнога листа „Квинтале“. Сонсеа био је на гласу и заузимао знатан положај у друштву; његов лист био је веома раширен, нарочито у нижијех класама. Убиство се је случило око 8 сах. у вече у биру редакције. Убица је меки столарски мошак од 27 година и име му је Пио Френц. Кад се овај грозни чин извршио у редакцији није било никога до само уредника, који прегледаше рукописе у пријеме кад је убица удегао и први ударац ножем иза врата му задао. За овнијем се отвори жестока борба међу њима двојицом, док на њику и запостагање дотричи један слуга и за тијем више народа, те испадна ухвати. Сонсеа на мјесту остине вртан; на њему је било 13 разна. Повод убиству незма се, нити је до сада убица испознато што га је навело на овај грозни корак. Мртво тијело убијенога сахрањено је уз велико саучешће свијех класа народа.

(Плеженто дјело.) Италијански краљевљер принц Хујберг има већ шест година да из своје приватне касе исплаћује сво рецепте, које извине доктор Саполини за болеснике и сиротињу. Број овнијех рецепти износи годишње преко 30,000.

(Чудновата љубав.) Из Флориде јављају американци листови сљедећи романтичан догађај. Млада ђевојка, Дејлија Јона, од чисто црпачке крви залуби се у једног бијелог мошак од радничког стајежа. Вевојка је имала својијех лијепијех 8000 долара мрала. У својој страсти одкрије љубав мошк, но пошто се увјери, да јој није наклоњен, остави у тестаменту њему сав новац и одо те се утопи.

(Троструко жеља испуњена.) У једном скромном селу у Тиролској живи муж и жена. Њихов брачни живот Бог благослови са девет ђевојка. Као што се види промисао обогатаје је обилато мајку са наследницама у строго домаћем газдинству, напротив муж чешије показиваше своју тугу и незадовољство, што не доби за себе мајку силогу и одмјену за свршаваше пољскијех послова. Али покладни понећелак незадно задовоља и њега, јер његова плодна сапутница обдари га са троје здраве мушке дјеце.

(Свитаб са сузама.) Испросно удовиц удовицу у једном селу у Чешкој. Кад су се окупали сватови и већ кренули да иду у цркву на вјенчање, опази женик да нека невјесте. Некуд је била пошла неказаних ником ријечи. Крену се сви да је траже и шају је на велико чудо свијех на гробу свога првога мужа. Ве горко плаче и ниште од ладног гроба протеште. Заста риједна женска! Кад то види младожења гну га сузе своје будије жене, те и он ичале на ту близу излазећи се гроб своје прве сунруге и пошто су се добро исплакали и овростали крену обоје у цркву на вјенчање.

(Инглешка експедиција на сјеверни пол) кренуће мјесеца Маја текуће године

са двије лађе и 30 мошак. Собом ће повести 60 паса, те ће кренути заједно до Шинговог залива гдје се налазе 82 степена ширине. Ту ће остати једна лађа под управом капетана Мархама а друга ће кренути даље под капетаном Наром, које се имају опет састати на крају године. Ако се пак неби вринули до г. 1877 кренуће трећа лађа да их тражи.

(За људницу која би се имала устројити у Далмацији) одредио је Њ. Величанство, да се из последње дутрије државне за добротворне сврхе далматинског саборског заступству стави на расположење 80,000 ф. те је речена свота већ упуњена далматинском земалској одбору.

(Њешто о њемачкој обривованости.) Њемци се ридо хвастају тим, да је избраженост код њих продрија у све слојеве пука, те ако се други народи и могу повосити њљжевшошћу, индустријом, умјетношћу и старијом и већом и изворијом, ипак наука није није проинкнута у прости пук, као у њих. Они се с тоги у њиховој скромности називају „des Volk der Denker“ и умшљају си особито од вал су изумјели Крупове топове, да „марширјују на челу цивилизације“. Дно 5. Фебруара буде у Брауншвајгу смакнута удова Кребе и месиер Брандес, осуђени због отровања на смрт. Том згодом пише „Брауншвајгер Цтг.“: Већ одавни оврнује се код нас свртна казна у затвореном мјесту и то е тога, да се одурним погледом на краљевне неупаљују страсти пука. Но како се слаже с том одредбом, да се к стратитишту допуштају људи, који слажнуће употребљују за своје празновјерје, да имаю нију кра смакнутога као лијек против њеких болестина? Вићеско једног мошак, ђе крвљу замрљаним лицем леги окома; јер празновјерје одређује, да се иза тога мора брзо трчати. Једном згодом даде се такав камијал привезати уз кола, те трчаше до обљекнег села, гдје је мало дана за тим умро од упале плућа. То ли бирбарскому празновјерију неби се свијела барем подпора и повлађиваше области давати.

(Пожари у Паризу.) У минулој години догодило се у Паризу не кање него 1164 пожара, од којих 132 наносеше штету од 3,400,450 франка. Остали пожари проузроцише штету од 1960 фран. 83 цент. Најдње ексцидирно је три нуз пали, а исто толико парних котлова.

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Свиња којика у Одеси познатиј пријатељина и г. г. студентика тамошњег универзитета, који искрено сажаљење и саучешће указаше при погребу мога незаборавнога сина Доброслава, који се као друге године филолог у оној универзитету дана 9. Јануара 1875 на темку и неизазану коју и које породице жалост и искрену тугу свију његових сродника и познаника у вјечност преселио; особито пак г. г. Божовићу, студенту универзитетском, који као љубезни друг покојников за вријеме његовог боловања сваку вегу и љубав му указивао и приликом онејед предствено одлична његова својства, с којима се он на још већу жалост родитеља својих красно. — изражавам у име моје и моје сунруге сенова и кћери најврућу благодарност, која пак у оном нашем великом болу, као неки мелем ојађеном срцу пада. —

У Котору, 15. Фебруара 1875.

Протојереј
Константин Јовановић.

ЈАВНА ПОШТА.

Г. М. Протаску у Пољску. — Пристајање на вању меду.

Г. К. Грујак у Мозу. — Најзадано вах вашо саучешће.

Г. Дроз, Инглишк у Галзекелџи. — Послао смо вах сво листове. Јавите вах се поје пут.

Г. И. П. Јоан у М. Бечкерек. — Лист вах се уредно мисле. Пропијате на вању пошту. Послао смо вах лист сво брорјек.

Г. М. Р. у мах Реданакте. — Послао смо вах сво брорјек. Лист вах се уредно мисле.